

Z korešpondencie medzi Margitou Figuli a Stanislavom Mečiarom

MILAN ŠÚTOVEC, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava

V súvislosti s edičnou prípravou výberu z diela Margity Figuli pre projekt Knižnica slovenskej literatúry som sa zaujímal – ako je to pri podobných prácach obvyklé – aj o epistulárne pramene, ktoré by pomohli lepšie osvetliť niektoré súvislosti života a tvorby autorky, prípadne aspoň vydavateľské či literárnokritické osudy jej diel.

Bádateľom je totiž známe, že z takmer každej korešpondencie možno získať viacero okruhov a typov informácií: nielen životopisné informácie o autorovi a adresátovi a ďalšie o predmete ich korešpondencie (teda primárne o vývine nejakej konkrétnej kauzy, ktorú epistulárny dialóg spätne sleduje, či priamo, „on line“, generuje a rozvíja), ale v druhom pláne aj o rôznych dobových, literárnohistorických, či širšie: historických, okolnostiach ich komunikácie, o dobových komunikačných modusoch a podobne. V prípade, že sa zachová ucelenejšia sekvencia dokumentov, dá sa často rekonštruovať aj nejaký zaujímavý príbeh, ktorý presahuje bádateľov pôvodný záujem; semioticky môžu byť relevantné dokonca aj také drobnosti, ako sú vývin oslovení a záverečných zdvorilostných formúl, fráz či pozdravov v priebehu korešpondencie.

Vo všeobecnosti *odoslaná* literárnohistoricky relevantná korešpondencia Margity Figuli, ktorá by sa týkala najhodnotnejších segmentov jej diela, je dodnes prístupná len v zlomkoch, roztrúsených v niekoľkých fondoch v Archíve literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice v Martine. Ide väčšinou o listy, ktoré súvisia s publikačnou činnosťou autorky a sú adresované najmä bývalým redaktorom *Slovenských pohľadov* (resp. i Knižnice slovenských pohľadov) Andrejovi Mrázovi a Stanislavovi Mečiarovi, zriedkavo aj iným osobám. Najväčšia časť *prijatej* korešpondencie nie je zrejme verejne prístupná, pretože je v opatere jediného zákonného dediča autorky, jej syna, a podstatná časť *odoslanej* korešpondencie je buď už zničená, stratená, alebo ju adresáti doteraz archívom neponúkli. Avšak časť aj prijatej korešpondencie je predsa len riadne archivovaná na Slovensku a údajne i v Česku.¹

Z toho, čo je prístupné v Martine, som sa pokúsil extrahovať jeden relatívne ucelený a zrozumiteľný (i keď na druhej strane zase nie až taký celkom zrozumiteľný) príbeh; z pomerne bohatého fondu Stanislava Mečiara i zo skôr chudobného disponibilného fondu Margity Figuli som preto vybral, skombinoval a teraz ponúkam kontúry² dost' zdĺha-

¹ Podľa neurčitej ústnej informácie dediča autorských práv Borisa Šustera má byť pomerne rozsiahle portfólio autorkinej korešpondencie uložené aj v Pamätníku národného písennictví v Prahe. Táto informácia nie je fyzicky overená, avšak v elektronicky dostupných registroch Literárneho archívu pražského Pamätníku sa meno Margity Figuli nevyskytuje.

² Pretože príslušné ustanovenia autorského zákona chránia autorské práva aj autorov epistulárnej literatúry/korešpondencie a publikovanie takýchto textov in extenso je bez zvolenia majiteľov autorských práv

vého epistulárneho dialógu, ku koncu rozšíreného a vypointovaného externým vstupom tretích subjektov, prevažne na tému Figuličkinho romaneta *Tri gaštanové kone*. Pokiaľ sa jedná o epistulárnu produkciu M. Figuli, nejde tu o texty, ktoré by mali charakter nejakého autonómneho literárneho výkonu a podliehali by skúmaniu napríklad z estetických dôvodov, či ktoré by poskytovali nejaké diskurzívne rozklúčovanie, alebo doplnenie autorkiných epických textov; nie: ide o ten druh epistulárnej literatúry, ktorej pôvod je takmer celkom utilitárny a v tomto prípade zameraný viac-menej na vydavateľskú problematiku.

Marginálna časť tohto príbehu je už záujemcom známa zo state Ludwiga Richtera *Jozef Ciger Hronský ako spravodlivý sudca v spore o nemecký preklad novely Margity Figuli „Tri gaštanové kone“*.³ Richter, ktorý v martinskom archíve narazil na isté nemecko-jazyčné archiválie, ale iné súvislosti než nemecko-slovenský kontext titulnej kauzy ani neskúmal, sústredil sa na skôr okrajovú rolu J. C. Hronského v predmetnom prípade; ako prílohu však publikoval niekoľko listov, ktorých časť tu obsahovo zakomponujem do časového sledu medzi korešpondenciou Mečiara a Figuli.

Korešpondencia tých dvoch, teda prozatárskej hviezdy druhej polovice tridsiatych rokov Margity Figuli, a nového šéfredaktora *Slovenských pohľadov*, literárneho kritika, prekladateľa a vyhraneného „ľudáckeho“ kultúrpolitického publicistu Stanislava Mečiara, ktorý so zmenou politických pomerov od marca 1939 vystriedal na redakčnom poste politicky (aj esteticky) skôr konfúzného Andreja Mráza, začala sa z iniciatívy autorky – jej listom⁴ zo 14. decembra 1939. Šéfredaktorovi v ňom ponúkla na publikovanie v *Slovenských pohľadoch* svoju novelu *Olovený vták*, kondolovala mu k úmrtiu dieťaťa a pozdravila ho „ako nového redaktora tohto nášho najlepšieho literárneho časopisu (...) želám vám, aby sa pod Vašimi rukami ďalej rozvíjal a aby ste spravili z neho to, čo naše Slovensko potrebuje pre udržanie vyššieho kultúrneho ducha“. Okrajovo sa zdôverila, že ho vo funkcii nepozdravila už skôr z toho dôvodu, že bola „inak zaujatá“, a potom, tak isto akoby mimochodom, dala vedieť, že je už „vydatá“. Z hľadiska psychológie a sociológie tvorby je iste pozoruhodné, že M. Figuli nedlho po sobáši (august 1939) a po začatí tzv. „poľského ťaženia“ troch divízií slovenskej tzv. „poľnej armády Bernolák“ (v priebehu septembra 1939) bola schopná koncipovať a redakcii ponúknuť rozsiahlu novelu na túto politicky celkom aktuálnu a brizantnú tému. Jej vtedajšie „zaujatie“ bolo teda aj objektívne naozaj plnohodnotné a širokospektrálne.

Mečiar odpovedal prakticky obratom ešte pred Vianocami, v liste⁵ datovanom 22. XII. 1939, kde vecne vysvetlil dôvod, prečo text nemôže uverejniť okamžite, ale bude ho publikovať až v ďalšom ročníku: „I keď je rozsiahlejší, budem sa snažiť naraz ho uverejniť, lebo deliť by som si ho sám nedovolil.“ Pridal krátku sentenciu na tému „autor – redaktor“, ale proti zreteľne pacifistickému textu novely nevyslovil ani náznakom nijaké ideovo-estetické výhrady: „Nemajte za zlé, že nepýtam príspevky, že neurgujem, lebo za-

možné až po deväťdesiatich rokoch od vzniku, listy prezentujem – s jednou výnimkou – len v citátoch alebo prostredníctvom prerozprávania.

³ Bola publikovaná v *Biografických štúdiách* 32, Martin : Matica slovenská, 2007, s. 205 – 225.

⁴ Archív literatúry a umenia SNK, sign. 164 B 39.

⁵ Archív literatúry a umenia SNK, sign. 164 N 33.

stávam stanovisko, že od stromu, ktorý rodi dobré ovocie, treba vyčkať zrelosť plodu a nazdávam sa, že i autor má v tichosti, v pokoji, zahrúžený do svojho diela dokončiť ho a že redaktorské urgovanie len ruší proces dozrievania umeleckého diela.“

O pár týždňov, 1. februára 1940, chvíľu po redaktorovej zdvorilej odpovedi, informovala potom Figuli Mečiara, že by mala záujem vydať v Matici slovenskej zbierku noviel v rozsahu okolo 200 strán, o ktorú ju ešte na sklonku Československa – ako zdôraznila – požiadali od Borového. Píše:⁶ „Z uverejnených noviel by prišli do úvahy: Čierny býk, Žalm biblický, Olovený vták, Zločin a prípadne trochu prepracovaných Desat' dní. Teraz pracujem na dlhšej novele Tri gaštanové kone. Práve ju prepisujem a má okolo 100 strán.“ – Toto je prvá zmienka o existencii romaneta či „dlhšej novely“ *Tri gaštanové kone*.

Mečiar odpovedal obratom 7. februára 1940, že knihu by rád „čím skôr“ prijal do novej edície Knižnica Slovenských pohľadov: „Pousilujem sa rukopis v najkratšom čase prečítať a potom sa dohodneme o ostatných náležitých veciach.“

24. februára 1940, teda o ďalších 17 dní, M. Figuli ohlásila,⁸ zrejme trochu uponáhľane (čo neskôr, pri iných a háklivejších príležitostiach zopakovala, a potom zrejme ofutovala), že rukopis posielala do Martina: „Veľactený pán redaktor. Konečne posielam Vám rukopis práce *Tri gaštanové kone*. Je toho 147 strán a tlačených bolo by vari o 20 – 30 ešte viacej, ako som vypočítala podľa matičných vydání. Myslím, že by sa práca mohla vydať aj ako celkom samostatná a nie v sbierke noviel. (...) Nevieť, či si mám držať palce, aby koníky boli dobré, lebo mi uveríte, že by som sa tomu naozaj tešila. No, uvidíme. Budem čakať veľmi odpoved.“

Na ilustráciu až neuveriteľnej operatívnej vtedajšieho matičného vydavateľstva možno uviesť, že už o ďalších 5 dní, teda 29. 2. 1940, Mečiar píše: „Milostivá pani, vďaka potvrdzujem príjem rukopisu *Tri gaštanové kone* a prijímam ho na vydanie do edície Knižnica Slovenských pohľadov. Kniha vyjde v náklade 3.000 (tritisíc) exemplárov. Úpravu navrhne dr. Jozef Cincik. Papier bude približne taký ako v Mazáčovej Slovenskej tvorbe, kde vyšlo Vaše Pokušenie (objednali sme totiž nový papier pre Knižnicu SP). Honorár je + 10% z predajnej ceny knihy.“

V tejto korešpondenčnej sekvencii zrejme nasledoval list, ktorý však fyzicky k dispozícii nie je, ale v ktorom M. Figuli pravdepodobne dala najavo, že nasadené tempo – ktoré na začiatku celkom dychtivo akceptovala – jej predsa len nevyhovuje a žiadala o možnosť autorských úprav textu pred sadzbou – dôkazom pre túto hypotézu by mohol byť Mečiarov odkaz zo 6. marca, kde jej oznamuje, že cestuje do Bratislavy, že sadzbu rukopisu zadržal, a že o celej veci sa musia s autorkou porozprávať: „Ja pokladám vec za natoľko ucelenú a ústrojnú, že podstatne by som nič nemenil, preteky nezamieňal za pašovanie koní. No musím vedieť od Vás, prečo pomyšľate na prípadné zmeny v rukopise a to sa dá azda lepšie v rozhovore ako v liste. Nuž do videnia! Ruky bozkávam: Mečiar“

Z dochovanej korešpondencie nie je známe, či sa rozhovor uskutočnil, a s akým výsledkom, nasledujúci list však svedčí o tom, že sa skôr presadila vôľa autorky, pretože ešte aj v liste z 26. marca 1940 tvrdohlavo trvá na ponuke prepracovanej verzie: „Prosila

⁶ Ako v pozn. 4.

⁷ Ako v pozn. 5.

⁸ Ako v pozn. 4 a 6. – Všetky ďalšie citované archívne jednotky majú signatúry ako vyššie.

by som Vás pekne, keby ste mi poslali hneď rukopis Tri gaštanové kone. Mám ich už totiž prepracované, len musím v drobnostiach prispôsobiť aj ostatok okrem prvej a začiatku druhej časti. Mám tu síce kópiu, ale pre sadzača bude lepšie pracovať z originálu, lebo kópie sú miestami nejasné. Ako od Vás dostanem rukopis, obratom Vám ho potom pošlem nazad. Myslím, že takto prepracované je to lepšie.“ A list z 30. marca je zrejme už krátkym sprievodným listom k odoslanému prepracovanému rukopisu: „Posielam vám koniky už celkom prepracované. Teraz som s nimi už spokojnejšia.“

Z niekoľkých ďalších listov sa dajú datovať termíny korektúr (máj 1940) i presný dátum I. vydania *Troch gaštanových koní* – 13. júna 1940 píše totiž Mečiar: „Milostivá pani! *Tri gaštanové kone* cválajú dnes k Vám – prvé exempláre, 20 brošovaných už teraz a päť viazaných príde neskôr. (...) Prečítal som knižku už dva razy a budem ju mať medzi obľúbenými dielami, ku ktorým sa človek vracia ako k dobrým priateľom, lebo sú verní a – čo je ešte vzácnejšie – hlbokí.“

Niekoľké ďalšie zachované listy medzi M. Figuli a S. Mečiarom z druhej polovice roka 1940 a zo zimy 1941 ukazujú, že práca na *Troch gaštanových koňoch* a vysoké pracovné nasadenie v Tatra banke našu autorku síce vyčerpávalo („Bola som z toho taká vyčerpaná, že som večer potom skoro dostala nervový záchvat“ – píše 17. septembra 1940 o akejsi objemnej nárazovej úradníckej práci v banke. „Nuž takýmto spôsobom človek je nútený dať sa okrádať o svoje sily, ktoré by mohol zužitkovať na veci krajšie a osožnejšie“ – povzdychne si a potom Mečiarovi oznamuje: „V takýchto okolnostiach nemôžem Vám sľúbiť rozprávku na nejaký termín.“), napriek tomu sa však pustila do akéhosi rozsiahlejšieho projektu. 14. novembra referuje Mečiarovi, že dokončila okolo päťdesiatstranovú novelu a za pár dní že ju prepíše a môže poslať do Slovenských pohľadov tak, aby „sa vmestila ešte do posledných dvoch čísel tohto ročníka“. To však bola aj pre operatívneho Mečiara i technicky ťažko splniteľná požiadavka. Jeho návrh z 15. novembra 1940 na publikovanie v januárovom a februárovom čísle však už Figuli v liste z 8. januára 1941 neakceptovala z dôvodov, ktoré prezentovala ako špecificky tvorivé:

„Chystanú rozprávku som nedochystala, ale nie preto, že sme ju museli odložiť do nového ročníka. Rozhodla som sa inakšie: od základu ten istý námet spracujem pre obsiahlejšiu vec. Nahromadilo sa mi toľko materiálu, že nemôžem sa obrániť a nespracovať ho. Dlhú som rozmýšľala, či mám na tento spôsob obetovať novelu, ktorá ma stála toľko času. Ale napokon rozhodla som sa predsa len spracovať námet na širšie. Nuž preto vám ju ani nepošlem.“

Spomínaný námet sa zrejme týkal látky, ktorú postupne študovala a z ktorej časom vyrástol historický román *Babylon*; sama nechut' dať akýsi určitý tvar aspoň úryvku však zrejme súvisela s prvými prejavmi ochorenia (asi žľzníka), ktoré musela už o pár mesiacov riešiť operatívne. K ďalšej korešpondenčnej výmene medzi Figuli a Mečiarom došlo totiž potom až začiatkom septembra: v krátkom liste z 9. 9. 1941 oznámil jej Mečiar jednak to, že prvé vydanie *Troch gaštanových koní* sa vypredalo a že by (zrejme do Vianoc) chcel vydať ďalšie, a jednak sprostredkoval chorvátsku ponuku na preklad tohto diela. – Obe ponuky Figuli samozrejme s radosťou akceptovala, ale žiadosť o poskytnutie zmieňovanej novely pre *Slovenské pohľady* znova odmietla (12. 9. 1941).

Romaneto sa zrejme do Vianoc vydať nepodarilo, alebo sa ho aspoň nepodarilo dodať autorke pod vianočný stromček: v liste, ktorý poslala 8. januára 1942, trochu ľutuje, že autorské výtlačky dostala až na Troch kráľov, hoci aj to pokladá za svojím spôsob „štýlové“.

V texte tohto listu je aj relevantná informácia, ktorá sa týka zrejme prác na románe *Babylon*: „Čo sa týka nového rukopisu, nuž pomaly sa aj dostane k Vám. Myslela som pôvodne, že ho skončím a pošlem na súbeh, ale choroby ma zdržaly a práca v úrade. Predbežne nepošlem Vám ešte príspevok do *Pohľadov*, lebo chcem najsamprv túto prácu skončiť. Veď ani by som nevedela medzi tým nič iné napísať, lebo žijem len v svete tejto chystanej práce. Do konca mi už veľa nechýba a potom ešte prepísať na čisto.“ Celkom výnimočná vo viacročnej komunikácii medzi autorkou a jej redaktorom je krátka záverečná reflexia slasti z tvorenia „Hoci sa veľmi usilujem, predsa len tieto chvíle tvorenia sú človeku najdrahšie. Tie chvíle, keď prikladá slovo k slovu, vetu k vete, stranu ku strane. To nevie vynahradiť nijaké iné víťazstvo.“

Na jar 1942 sa otvorila nová tematická línia v komunikácii medzi autorkou a jej vydavateľstvom, resp. redaktorom: 22. mája jej Mečiar oznámil, že „zástupca nemeckého nakladateľstva *Volk und Reich* obrátil sa na nás a chcel by rokovať o práve na nemecký preklad *Troch gaštanových koní*, totiž o podmienkach“. Prehovárал ju, aby sa zverila práve tomuto nakladateľstvu (okrem centrál v Berlíne malo pobočky vo Viedni, v Prahe i v Amsterdame a malo na starosti aj vydávanie autorov z tzv. spriatelенých krajín): „(...) odporúčal by som Vám dať ho tomuto nakladateľstvu, kde vám dajú oveľa lepšie podmienky, myslím väčší honorár ako inde, lebo toto je veľké nakladateľstvo.“ Zároveň chcel aj poverenie pre Maticu na ďalšie zmluvné rokovania vo veci autorských práv a prekladu: „Ide o to, aby sme mali sústredené toto právo, lebo sme sa s kultúrnymi činiteľmi nemeckými dohodli, že vo veciach našich vydání budú sa obracať na nás a nie na jednotlivých autorov. Bude to chytrejšie a jednoduchšie. Naklad. *Volk u. Reich* by prevzalo aj právo sprostredkovať preklady *Troch koní* prípadne do iných rečí. Aj o tom by sme rokovali a odporúčal by som súhlasiť s tým.“ – Informoval aj o stave vecí v Chorvátsku: „Chorváti sa ešte len stroja preložiť Vaše dielo“, lebo „v ostatnom čase nemajú papier, nuž to im prekáža v podujatiach“.

Je zrejmé, že autorka s návrhom na nemecký preklad i so sprostredkovaním z Martina znova raz veľmi rýchlo súhlasila, pretože už 29. mája 1942 odoslал Mečiar formálny list Walterovi Pollakovi, „vedúcemu kultúrneho oddelenia Nemeckého vyslanectva“, v ktorom mu oznamuje, že Figuli súhlasí, aby Matica slovenská rokovala „s Vami ako so zástupcom nakladateľstva *Volk und Reich* vo veci nemeckého prekladu“. – O povahe nakladateľstva svedčí nielen to, že jeho zástupcom na Slovensku bol „vedúci kultúrneho oddelenia“ nemeckého veľvyslanectva, ale aj to, že adresa na Gunduličovej 12 bola spoločná pre ambasádu i pre nakladateľa.⁹ (List publikoval prof. Richter v citovanej stati, pozn. 3.) Pravdepodobne po Pollakovej urgencii napísal Mečiar ďalší list na tú istú adresu, kde zložito vysvetľuje, prečo ešte nie je na svete text príslušnej zmluvy – pritom však vysvetľujúco dodáva, že zdržanie nemá meritórnu povahu, lebo „podmienky, ktoré ste

⁹ V budove po roku 1948 sídlili inštitúcie a orgány Komunistickej strany Slovenska, napr. Ústav dejín KSS/Ústav dejín marxizmu-leninizmu ÚV KSS, neskôr Strana demokratickej ľavice, teraz budovu vlastní strana SMER.

uviedli, prijímame a prijíma ich aj autorka, takže môžeme v tejto veci právoplatne pokračovať a dielo (...) môžu už prekladať“. Navrhuje, aby sa tento jeho list pokladal za „zásadné schválenie a prijatie podmienok“.

Pred Vianocami, 15. decembra 1942, napísal Mečiar Figuli dlhší list, v ktorom si ťažká na to, že celý rok nenapísala nič pre *Slovenské pohľady* a že on nevie, čo je s jej novým románom (*Babylonom*). O preklade Troch gaštanových koní do nemčiny píše: „(...) na nemeckej strane som sa dozvedel, že sa ešte len začína prekladať. O tento nemecký preklad mám obavy, bude si treba prečítať preklad ešte v rukopise, nerád by som, keby ho tak prekladali ako Hronského Jozefa Maka.“

V tom čase o veci vedela málo aj sama autorka. V liste z 18. januára 1943, kde sa pochválila, že jej vychádza český preklad (skutočne vyšiel v Prahe roku 1943 v preklade a vo vydavateľstve Jaroslava Janů), napísala o chystanom nemeckom vydaní len stručne: „O nemeckom preklade viem toľko, že celú vec má na starosti istý pán z tunajšieho nemeckého vyslanectva (meno je poznačené). Preklad mal by byť hotový do jari a v lete by mala knižka vyjsť.“ O *Babylone* rezervovane dodala: „Čo sa týka môjho nového románu, ešte stále na ňom pracujem. Kedy ho celkom dokončím, neviem ani približne udať, lebo je to často nie v moci človeka, ale toho Vyššieho nad nami.“

Na jar sa už situácia zmenila: list Mečiarovi z 20. IV. 1943 je už celý venovaný nemeckému prekladu:

Veľactený pán redaktor:

Obraciam sa na Vás vo veci prekladu Troch gaštanových koní do nemčiny.

Boli sme sa dohodovorili, že budete mať na starosti preklad a keď bude hotový, že sa poradíte so mnou, totiž že ho bude treba prečítať. Čakala som. Teraz som sa dozvedela od p. Musika z nemeckého vyslanectva, že preklad je už hotový a už ho poslal aj do tlače. Kone prekladal teda on sám. Mal kópiu prekladu a tú som si vypýtala. Pri čítaní sa zistilo, že sú potrebné opravy. Prekontrolovanie prekladu som sverila istej osobe, ktorá ho upravi s dobrým nemeckým štylistom v Berlíne. Po tomto konečnom upravení by mal prísť do tlače podľa tohto druhého exempláru prekladu.

Teraz ide o to, že treba spraviť s nakladateľstvom Volk und Reich Verlag, aby so sádzaním podľa prvého exempláru p. Musika vyčkalo, a to asi 2 – 3 mesiace.

(...)veľmi mi záleží na tom, aby sa s tlačením Koní, ako hore píšem, počkalo. Vec treba preto vybaviť hneď. Mám obavu, aby s knižkou neboli už tak ďaleko, že sa nedá nič robiť. Potom, pravdaže, zbytočné by bolo unúvať ľudí v Berlíne s opravením prekladu. Veľmi by ma mrzelo, keby sa niečo zameškalo, lebo potom radšej knižku v nemčine nevydávať. Nemám rada prenáhlené a povrchné veci. Veď nejde tu len o moju osobu, ale aby sme našu dosť chudobnú literatúru neznehodnocovali pred cudzinou ešte aj vlastnou nedbanlivosťou.

(...)

Pri tejto príležitosti tiež Vám želim milé a radostné veľkonočné sviatky vospolok s celou rodinkou.

Ostávam s úprimným pozdravením

N a s t r á ť !

Margita Figuli

V priloženom ďalšom liste, ktorý adresovala nemeckému nakladateľstvu, Figuli oznamuje, že necháva kontrolovať kvalitu prekladu, čo potrvá ešte 2 – 3 mesiace, pretože prikladá veľkú váhu kvalite. Zakazuje zároveň publikovať akýkoľvek preklad okrem prekladu skontrolovaného z jej poverenia.

Mečiar obratom odpovedal 22. apríla 1943 na Figuličkin list s vytáčkami, že o kvalite prekladu sa dozvedá až od nej, avšak aj tak sa nič nestalo, lebo „nemohli ešte začať s tlačou, nakoľko my sme dosiaľ len zásadný súhlas vyjadrili s podmienkami nemeckého nakladateľa a formálnu smluvu sme dosiaľ nepodpisali. Čakali sme na hotový preklad, aby sme ho mohli zrevidovať a potom podpísať záväznú smluvu“, avšak 14. mája 1943 jej v ďalšom liste, ku ktorému priložil „dvojmo“ nemecký návrh zmluvy, podsúva riešenie:

„Zástupca Volk u. Reich Verlags práve nám napísal, že aj im ide o dobrý preklad a že sa dáva do styku s Vami, aby osobne vyriešil túto otázku. Súčasne nám poslal dve znenia smluvy na podpísanie. Nakoľko sme sa boli s Vami dohodli, že smluvu pred podpísaním predložíme Vám na vyjadrenie a nakoľko s Vami máme len rámcový dohovor o možnosti rokovať s nemeckým nakladateľom a nemáme s Vami smluvu o otázkach, ktoré sa v texte týchto dvoch znení smluvy vyskytujú, prosíme Vás, aby ste si obidve znenia preskúmali a rozhodli, či poverujete Maticu slovenskú takýmto zastupovaním Vašich autorských práv. Potom bude treba aj medzi Vami a MS písomne dohodnúť podmienky tohto zastupovania. (...) Najlepšie bude, myslím, osobne sa poshovárať a premyslieť všetko, čo s takouto smluvou súvisí. (...)“

Zo 6. júla 1943 pochádza ďalší, trojstranový list Mečiarovi, ktorý je dokladom, že Margita Figuli sa už definitívne rozhodla zabrániť pripravovanému nemeckému vydaniu *Troch gaštanových koní*. Citujem niekoľko viet z jej úsudku o preklade: „Sadla som si po tieto dni sama k nešťastnému prekladu, aby som si ho aspoň celý prečítala. Verte mi, pán redaktor, že mi dupkom stávaly vlasy na hlave, čo ten človek z toho urobil. Obyčajný sladký románik, písaný ešte aj zlou nemčinou. Nerešpektoval ani sloh, ani spôsob podania, ani ozvláštnenia, ktoré môžu byť vlastné len autorovi a robia ho autorom toho druhu prózy. Prosto nabil si to na svoje vlastné, tvorivé kopytko. Složitejšie vety obišiel a nahradil ich alebo tým najobyčajnejším hovorom alebo niečím, čo v knihe vôbec nie je. Kde nerozumel smysl, vybásnil si sám vetu, by niekedy miesto jednej mojej krátkej vety vyšpekuloval aj tri – štyri. Všetko zredukoval na Glück, schön und blond.“

Korešpondencia, v ktorej sa Figuli opätovne sťažuje na zlý nemecký preklad a Mečiar s ňou aj súhlasí, aj nevie vzdorovať záplave korešpondencie z nemeckého veľvyslanectva a prisľubuje nájsť riešenie, pričom o všetkom zdĺhavo korešponduje aj s Nemcami aj s Figuli, pokračuje celé leto 1943. V auguste sa do veci aktívne zapojil aj urazený prekladateľ Musík,¹⁰ ktorý napísal vyčítavé listy aj Mečiarovi, aj Figuli a žiadal, aby mu Figuli vrátila zapožičanú kópiu prekladu, pretože to údajne nie je text identický s textom, ktorý dal vydavateľstvu. 12. augusta 1943 si Mečiar v liste Figuli postažoval: „Mne tu už navrášilo sa papieru a Vy by ste mi už boli mohli veľkú novelu napísať za ten čas, čo sa tu s nemeckým prekladom sužujete.“

Koncom roka 1943 bola situácia s vydaním nemeckého prekladu *Troch gaštanových koní* taká ako v lete: Nemci stále predstierali, že sa usilujú získať autorské práva, Figuli

¹⁰ Informácie o jeho dovtedajšej prekladateľskej činnosti sú v citovanej stati Ludwiga Richtera.

predstierala, že má záujem o vydanie, ale preklad je strašne zlý, a preto žiada o jeho nové expertízy, ktoré to ešte raz potvrdia (zapojil sa aj Štefan Gráf, ktorý podal zničujúcu analýzu prých 8 strán textu prekladu), Mečiar stanovoval nové a nové termíny riešenia, až sa na jeseň rozhodol pre konečné riešenie, ktoré jej tlmočil v pozdravnom liste deň pred Štedrým dňom: „*Vo veci nemeckého prekladu dal som pánom 1. októbra ostatný termín: ak do 1. januára 1944 nepredložia súci preklad, budeme to pokladať za prejav, že im na vydaní nemeckého prekladu už nezáleží.*“ – Tento postoj potom Mečiar naozaj dodržal, o čom svedčí jeho list z 1. 2. 1944 Walterovi Pollakovi, kde sa už píše nedvojzmyselne: „*Nakoľko ste preklad Troch gaštanových koní do 1. januára 1944 nepredložili na autorizáciu, nemôžeme s Vami ďalej rokovať o tejto veci. Tým ste uvoľnili aj mňa zo sľubu, ktorým som právo na vydanie tohto diela v nemeckom preklade rezervoval Vám.*“ – Nakladateľstvo sa proti Mečiarovmu postoju vzápätí ohradilo formálnou sťažnosťou Matici slovenskej, ktorú však svojím listom zo 16. marca zmietol zo stola J. C. Hronský – ten mal práve na toto vydavateľstvo ťažké srdce pre defektný preklad a vydanie svojho *Jozeфа Maka*.

Tu sa stráca posledná stopa po tomto zvláštnom vojnovom príbehu jedného významného opusu slovenskej literatúry, ale jeho pravdepodobne skutočný tragický koniec je uložený v po nemecky napísanom liste, ktorý bol adresovaný 1. januára 1944 Stanislavovi Mečiarovi, a bol odoslaný z Vlčkovej ulice č. 44 v Bratislave. Nie je dlhý, v originále ho uverejnil prof. Richter, a ja som jeho prvé štyri vety preložil takto:

„*Vážení pán dr. Mečiar!*

Ešte raz sa obraciam na Vás, aby som definitívne objasnil záležitosť s prekladom Troch gaštanových koní od Figuli. Rád by som bol ešte prišiel osobne do Martina s istotou, že dosiahneme zhodu; k 4. 1. '44 som však povolaný do služby na fronte, a môj zámer tak nemôžem uskutočniť. Už mi na to nezostáva čas. (...)

Na stráž! Váš najoddanejší Musik“

Milan Šútovec, CSc.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
813 64 Bratislava
SR
e-mail: sutovec@orangemail.sk